

K. Miedza na Pogórze Wiśnickim. Wieś Łazy, 2003. fot. Marek Angiel

L. Przykład miedzy na Równinie Warszawskiej. Grunty należące do dawnej wsi Powsin, obecnie w granicach administracyjnych gminy Warszawa – Ursynów, 2015. fot. Joanna Angiel

O edukacji przyrodniczo-leśnej dzieci i młodzieży w Łącku

Joanna DOLIWA, Bartosz WASILEWSKI

*Puszcza – to wielka jest natury księga!
Niema – a mówi, kto ją duchem pyta,
I kto do dziejów i natury sięga,
Z niej tylko cząstkę tajemnic odczyta.*

Wincenty Pol „Do puszczy”

*Mówi do mnie drzewo po drzewie
Mową szumną a tak rozumną
O tem drzewie, o którym nie wiem...*

Stefan Gołębiowski „Pieśni drzewne”

Las jest najbogatszym i najbardziej złożonym ekosystemem na Ziemi, który kształtował się w ciągu wielu tysięcy lat w wyniku długotrwałego doboru naturalnego, następującego pod wpływem ewolucyjnie zmieniających się warunków przyrodniczych. To powolne tempo zmian w przyrodzie nabrało większego przyspieszenia wraz z rozwojem cywilizacji i zwiększonym zapotrzebowaniem człowieka na korzyści płynące z lasu.

Rozwój przemysłu, budownictwa, wzrost zapotrzebowania na materiały energetyczne stał się powodem prowadzenia ekspansywnej gospodarki leśnej, która doprowadziła do powstania uproszczonych, zubożałych struktur leśnych, przyspieszyła degradację środowiska oraz zachwiała naturalnym systemem odpornościowym lasów.

W obliczu zagrożenia trwałości lasów nietrudno zauważyć, jak ważną, wielofunkcyjną rolę pełni on w życiu człowieka. Ludzie zostali zmuszeni do znalezienia takiego sposobu gospodarowania zasobami leśnymi, który pozwalałby na ciągłe ich użytkowanie, przy zachowaniu stabilności ekosystemów leśnych, ciągłości istnienia gatunków i w miarę możliwości ciągłego zwiększania powierzchni leśnej.

Las jako podstawowy czynnik równowagi środowiska przyrodniczego, biosfery, zyskał w opinii społeczności świata znaczenie globalne, podobnie jak klimat, powietrze i woda. Znalazło to wyraz w ustatkowaniach i rezolucjach gremiów europejskich i światowych dotyczących ochrony lasów i kierunków dalszego rozwoju gospodarki leśnej. Ma to także od dawna swoje odzwierciedlenie w kierunkach

polityki leśnej, w polityce leśnej państwa w Polsce i w polskim prawie leśnym.

W 1994 roku powołano w Polsce Leśne Kompleksy Promocyjne. Obecnie jest ich 25. W celach im przypisanych znalazło się również prowadzenie edukacji ekologicznej społeczeństwa. Leśnicy od początku zaczęli nazywać ją edukacją przyrodniczo-leśną, podkreślając w ten sposób odrębność i specyfikę swojej nowej działalności. Powstały ścieżki edukacyjne przyrodniczo-leśne i ośrodki edukacji przyrodniczo-leśnej. Dzisiaj wszyscy zainteresowani już wiedzą, że edukacja przyrodniczo-leśna jest integralną częścią szeroko pojętej edukacji ekologicznej, mającej na celu kształtowanie świadomości człowieka o otaczającym go środowisku.

Edukacja leśna jest edukacją nieformalną, prowadzoną przez leśników (w większości czynnych zawodowo). Podejmuje tematy dość specyficzne i nieobecne w szkolnych programach nauczania, takie jak racjonalne gospodarowanie zasobami leśnymi, aktywna ochrona zasobów przyrodniczych czy znaczenie pracy leśników. Uwzględnia aspekty społeczne, praktyczne oraz nawiązuje do historii i wartości kulturowych danego terenu. Zainteresowanie społeczeństwa lasami w Polsce jest bardzo duże, niestety wiedza merytoryczna na ten temat jest ciągle niewielka. Świadczą o tym wypowiedzi celebrytów i inne informacje przedstawiane w mediach, często krzywdzące dla leśników.

Nadleśnictwo Łąck jest jednym z ponad 400 nadleśnictw w Polsce. Wchodzi w skład, powołanego jako jeden z pierwszych, Leśnego Kompleksu Promocyjnego (LKP) „Lasy Gostynińsko-Włocławskie”, do którego należą również Nadleśnictwa Włocławek i Gostynin. O włączeniu do LKP zdecydowało między innymi:

- położenie lasów na obszarze wydmowych tarasów Wisty, stanowiących jedyny zwarty maszyn leśny na słabo zalesionych terenach Mazowsza;
- duże znaczenie ochronne tych lasów dla sąsiednich większych aglomeracji miejskich Włocławka i Płocka;

- duże znaczenie rekreacyjno-wypoczynkowe lasów dla mieszkańców Włocławka, Płocka, Łodzi i Warszawy;
- występowanie fragmentów lasów przyrodniczo cennych, stanowisk roślin rzadkich i chronionych, ostoi chronionych zwierząt oraz interesujących przyrodniczo cennych form krajobrazu, które zasługują na ochronę.

Lasy LKP, położone w środkowym biegu Wisty, obejmują fragmenty lasów łąkowych i olszowych z bardzo bogatą florą i fauną. Jest tu reprezentowana cała zmienność typów siedliskowych lasów nizinnych w Polsce.

W Łącku edukacją przyrodniczo-leśną zajmujemy się od 1995 r. W roku 1996 zostało podpisane porozumienie z Wojewódzkim Ośrodkiem Metodycznym w Płocku, które umożliwiło leśnikom pierwsze kontakty ze środowiskiem nauczycielskim na poziomie szkół średnich, podstawowych a nawet przedszkoli. Efektem tej współpracy było zorganizowanie szeregu szkoleń i warsztatów dla nauczycieli, które miały na celu przedstawienie oferty edukacyjnej nadleśnictwa i propagowanie wiedzy leśnej. Wzięto w nich udział ok. 300 nauczycieli z terenu byłego województwa płockiego.

To nauczyciele pomogli nam w pierwszych latach prowadzenia edukacji leśnej. Wielokrotnie korzystaliśmy z ich fachowej wiedzy i doświadczenia. Kilko z nich jest współautorami pierwszego przewodnika po łąckiej ścieżce edukacyjnej i pierwszych programów edukacyjnych.

Obecnie większość działań edukacyjnych Nadleśnictwa skierowana jest do dzieci i młodzieży szkolnej, jako do tej części społeczeństwa, do której najłatwiej dotrzeć i na której świadomość ekologiczną najłatwiej jest wpłynąć i odpowiednio ją ukształtować, w myśl zasady: „Czym skorupka za młodu nasiąknie...”. Wyjątkowymi dla nas gośćmi są również grupy słuchaczy uniwersytetu III wieku, grupy członków PTTK i harcerzy.

W ciągu 13 lat Nadleśnictwo, korzystając z własnych środków finansowych i różnego rodzaju

Izba Edukacji Leśnej „Lipowa Ostoja” fot. Bartosz Wasilewski

dotacji, stworzyło bazę edukacyjną, pomocną w prowadzeniu ciekawych, urozmaiconych zajęć. W jej skład wchodzi:

- Izba Edukacji Leśnej „Lipowa Ostoja”, wyposażona w nowoczesny sprzęt audiowizualny, pomoce dydaktyczne oraz kompozycję naturalnych preparatów gatunków zwierząt jak i roślin,
- ścieżka edukacyjna „Łąck”,
- Wiata edukacyjna „Leśna Klasa” – miejsce prowadzenia zajęć na świeżym powietrzu, wyposażona w stoły, ławki oraz z miejscem na ognisko.
- Wyłuszcarnia nasion pochodząca z 1921 roku.
- Szkółka leśna w Woli Łąckiej.
- Parking leśny znajdujący się przy siedzibie Nadleśnictwa, wybudowany w ramach programu „Aktywne Udostępnianie Lasu”. Najczęściej prezentowanymi tematami zajęć są:
  - Pory roku w lesie: wiosna, lato, jesień, zima.
  - Zwierzęta żyjące w naszych lasach.
  - Jestem EKO! - edukacja ekologiczna.
  - – Jak należy zachowywać się w lesie.
  - Zwierzęta i rośliny chronione naszych lasów.
  - „Od nasionka do drzewa” – gra edukacyjna.
  - Co leśnik robi w lesie?
  - Drzewa naszych lasów – charakterystyka i nauka rozpoznawania rodzimych gatunków drzew.
  - Warstwy lasu – budowa, przykładowe gatunki.
  - Jak rośnie las? – zwiedzanie wyłuszcarni nasion i szkółki leśnej.
  - Formy ochrony przyrody na terenie Nadleśnictwa Łąck (pomniki przyrody, rezerwy).

Izba Edukacji Leśnej „Lipowa Ostoja” fot. Bartosz Wasilewski

Wnętrze wyłuszcarni nasion w Łącku fot. Nadleśnictwo Łąck

Najpopularniejszą formą zajęć są lekcje w terenie, które pozwalają na bezpośredni kontakt z przyrodą, pobudzają wyobraźnię i ciekawość słuchaczy.

Zajęcia edukacyjne realizowane są przez cały rok. Najwięcej odwiedzających mamy w miesiącach wiosennych i jesiennych. Przeważają grupy szkolne i przedszkolne. W okresie letnim Izbę Edukacji Leśnej w Łącku odwiedzają grupy kolonijne i indywidualni turyści.

Rocznie Nadleśnictwo Łąck gości ok. 5 tys. zwiedzających.

Edukację w Nadleśnictwie prowadzi jedna osoba, która w okresie największego ruchu turystycznego wspomagana jest przez pozostałych pracowników Służby Leśnej. Często gościemy również w szkołach, gdzie przeprowadzamy pogadanki oraz organizujemy konkursy z wiedzy o lesie.

Chcąc uatrakcyjnić istniejącą już bazę edukacyjną, Nadleśnictwo Łąck jest partnerem w projekcie realizowanym przez Powiat Płocki pn. Ochrona

Przed Izbą Edukacyjną „Lipowa Ostoja”
fot. Bartosz Wasilewski

Zajęcia edukacyjne na ścieżce edukacyjnej „Łąck”
fot. Nadleśnictwo Łąck

bioróżnorodności oraz ograniczenie negatywnego oddziaływania ruchu turystycznego na obszary cenne przyrodniczo i promowanie lokalnych walorów przyrodniczych na terenie powiatu ptockiego, współfinansowanym w ramach Osi Priorytetowej V Gospodarka przyjazna środowisku, działania 5.4 Ochrona bioróżnorodności Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020. W ramach projektu zaplanowano do zaprojektowanie i założenie lasu dendrologicznego na terenie Nadleśnictwa Łąck, zaprojektowanie i zorganizowanie stałej wystawy

„Wokół Nasion” w wytuszczeni nasion oraz utworzenie miejsca wypoczynku i rekreacji nad Jezioro Łąckim Dużym.

Przedsięwzięcia edukacyjne realizowane są przez Nadleśnictwo Łąck w sposób ciągły, a liczba odbiorców edukacji leśnej świadczy o jej zasadności.

Joanna DOLIWA jest leśniczym Leśnictwa Jastrzębek Nadleśnictwa Łąck.

Bartosz WASILEWSKI jest specjalistą Służby Leśnej ds. Ochrony i Edukacji Leśnej Nadleśnictwa Łąck.

Mała Ojczyzna w edukacji kartograficznej

Jolanta KORYCKA-SKORUPA, Tomasz NOWACKI

Realizację reformy oświatowej rozpoczęto w roku szkolnym 2017/2018 od wprowadzenia nowej podstawy programowej wszystkich przedmiotów. W nowej podstawie przyrody (dla klas IV szkoły podstawowej) i geografii (dla klas V-VIII) jedną z najważniejszych zmian jest, silniejsze niż dotychczas, zaakcentowanie treści dotyczących najbliższego otoczenia – Małej Ojczyzny. Nowością jest również analiza i ocena zmian krajobrazu.

Zapisy nowej podstawy dotyczące Małej Ojczyzny

Z podstawy programowej przyrody wynika, iż uczniowie powinni potrafić oceniać krajobraz Małej Ojczyzny – VII.9. Środowisko antropogeniczne i krajobraz najbliższej okolicy szkoły. Uczeń ocenia krajobraz pod względem jego piękna oraz dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego Małej Ojczyzny.

Dla uczniów edukowanych w zakresie geografii treści związanych z Małą Ojczyzną przewidziano więcej. Na początku nacisk położony jest na poznanie głównych cech środowiska geograficznego Polski, własnego regionu oraz najbliższego otoczenia – Małej Ojczyzny (dział I, pkt 3). W dalszej części nowej podstawy programowej „małej ojczyźnie” poświęcono cały dział XIII. Wśród szczegółowych wymagań, jakie tam zostały sformułowane, zaznaczono, że uczeń powinien umieć określać obszar utożsamiany z własną Małą Ojczyzną (pkt 1), rozpoznawać w terenie główne obiekty charakterystyczne i decydujące o atrakcyjności

Małej Ojczyzny (pkt 2), przedstawiać w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy fotograficznej) atrakcyjność Małej Ojczyzny jako miejsca zamieszkania i działalności gospodarczej na podstawie informacji wyszukanych w różnych źródłach (pkt. 3), projektować, na podstawie własnych obserwacji terenowych, działania służące zachowaniu walorów środowiska geograficznego (przyrodniczego i kulturowego) oraz poprawie warunków życia lokalnej społeczności (pkt. 4) oraz identyfikować się z Małą Ojczyzną i czuć się współodpowiedzialnym za kształtowanie ładu przestrzennego i jej rozwój (pkt 5).

Edukacja związana z Małą Ojczyzną to proces uczenia o najbliższej okolicy, uwrażliwiania na jej piękno, wskazywania tego, co w niej najważniejsze, co ją wyróżnia. Mała Ojczyzna; definiowana jest jako „miejsce, z którym ktoś jest związany emocjonalnie, bo się w nim urodził, wychował lub mieszka” (Wielki Słownik Języka Polskiego, wsjp.pl). Może nią być zatem część miasta lub wsi, osiedle, dzielnica, gmina.

W edukacji o Małej Ojczyźnie warto wykorzystywać udostępniane poprzez Internet serwisy mapowe umożliwiające pozyskiwanie szczegółowych informacji o regionach, także o małych regionach – Małych Ojczyznach. Pomocną aplikacją wydaje się Geoportal (www.geoportal.gov.pl), w którym najbliższą okolicę można wyświetlić na współczesnych mapach topograficznych i archiwalnych mapach rastrowych w różnych skalach